

LITAUEN

- EN GÅNG STORMAKT

Utsikt över Vilnius med floden Vilna.

av Lars Erik Gewalli

Av de baltiska staterna som länge dvaldes i den sovjetiska diktaturens gråa anonymitet, var förmodligen Litauen det land som för många var den vitaste fläcken på kartan. Och så är det kanske fortfarande. Här ger vi dig emellertid en liten uppdatering om Litauens mycket växlande och spännande historia, geografi och naturligtvis – dess intressanta frimärkshistoria.

Litauen är ett av våra närmaste grannländer på andra sidan av Östersjön. Trots det är det på många sätt relativt okänt. Men det har en gång faktiskt varit en stormakt. Litauen som statsbildning kan sägas härröra från 1200-talet. Men det var på 1300–1400-talen under furstarna Gediminas och Vytautas den store, som landet konsoliderades och breddade ut sig. Det kom då också att omfatta ett område som idag

någorlunda motsvaras även av både Vitryssland och Ukraina. Detta jätteland sträckte sig alltså ända från Östersjön till Svar-ta havet.

Trakai som ligger några mil väster om huvudstaden Vilnius, var vid denna tid ett centrum för landets furstar. Här byggdes på Vytautas tid en fästning – något som idag kan liknas vid ett sagoslott. Det är i varje fall en av Litauens största och mest populära turist-

attraktioner. Området är mycket vackert och det tidigare starkt befästa slottet ligger på en liten ö mellan tre olika sjöar. För att komma dit måste man gå över broar och vindbryggor. Väl inne i fästningen kan man göra spännade upptäcktsfärder i tornen med dess vindeltrappor eller besöka de olika museerna.

I närheten av Trakai bor ättlingar till karaiterna, ett folkslag med ett turkisktkliknande

språk. De invandrade förmodligen från Krim på 1400-talet som soldater till furstarna, för att hålla samman det stora landet. Karaiterna har bevarat sin tro, som har både islamitiska och judiska drag med ursprung i det gamla testamentet.

Restaurangerna serverar karaitiska specialiteter som Krupnikas, som är en säregen likör. En intressant iakttagelse är att karaiternas bostäder i alla tider följt ett mönster med tre fönster på husgaveln, ett för Gud, ett för familjen och ett för Vytautas. Traditionen säger att fönstren alltid vätter mot landsvägen.

Moskvas expansiva ambitioner gjorde att Litauen efterhand kom att söka stöd hos Polen, vilket i praktiken kom att betyda att landet blev uppslukat – Litauens historia blev Polens. Visst försökte man sig på opposition. Under en kort period på 1600-talet försökte litauererna även att få hjälp hos Karl X Gustav, dock utan större lycka.

Men som bekant hade även Polen yttre fiender. Så när Polen upphörde som land 1795

Gågata i den gamla charmiga delen av Vilnius.

kom Litauen att höra till den ryske tsaren.

Första frimärkena 1918

Vid Tsarrysslands upplösning förklarade Litauen sig självständigt, och egna frimärken började ges ut 1918. Det var ett antal primitiva tryck som

efterföljdes av serier med Litauens riksvapen 1919.

Vid andra världskrigets utbrott återerböddes även östra delen av Litauen från det ockuperade Polen. Den nuvarande huvudstaden Vilnius kom då

forts sid 6.

Ett av kaitakernas färgstarka hus i Trakai – tre fönster och gaveln mot landsvägen.

Utanför saluhallen i Vilnius samlas privata småhandlare.

forts från sid 5.

att tillhöra Litauen, vilket också celebrerades med två frimärksserier. Även en ”fredsutgåva” utkom vid denna tid.

Från den tiden som Litauen var en del av Sovjetunionen finns många märken med motiv från Litauen. Mycket är relaterat till hyllningar av vänskapsband med de övriga sovjetrepublikerna och till litauiska kommunistledare. Men det finns också annat. Huvudstaden Vilnius har en av Europas största koncentrationer av medeltida byggnader och de återkommer ofta. 400-årsjubileet av Vilnius Universitet, ett av Europas äldsta, utgavs 1979. Katedralen i Vilnius och det som verkligen kom att symbolisera Litauens självständighet, borgen Gediminas, återfinns i några av de sista från 1990. En översikt över motiv

från Litauen på sovjetiska frimärken finns på: <http://shoebbox.heindorffhus.dk/frame-LithuaniaSovietStamps.htm>

Den nuvarande frimärkseparen började när Sovjetunionens herredöme började att vackla och Litauen förklarade sig självständigt år 1990. Härefter har många fina märken getts ut. Redan 1992 utkom ju den med Sverige och de övriga baltiska länderna gemensamma serien med Östersjöfåglar. Sedan dess har Litauens historia, kultur och natur uppenbarats för oss i en mängd serier.

Det litauiska postverket (Lietuvos paštas) har fina hemsidor på www.post.lt/katalogas_en. Här finns bland annat avbildningar av alla utgivna frimärken sedan 1990. De suppleras med all tänkbar information.

Numerär är Litauen medlem av EU. Utvecklingen det senas-

te årtiondet har gått med rasande fart. En lång rad utländska företag har investerat i landet. Det märks inte minst i huvudstaden Vilnius, som är som ett levande museum. Många gamla tidigare fallfärdiga men kulturellt värdefulla byggnader har nu restaurerats. Det är därför en fröjd att vandra omkring i Vilnius' gamla stadsdelar med dess smala gator, charm och, åtminstone när vädret tillåter det, kunna avnjuta något på en av de många utserveringarna. Det är inte utan orsak att Vilnius kallas för Barockstaden.

Det beryktade Ignalina

En av stötestenarna för Litauen vid inträdet i EU var kärnkraftverket i Ignalina. Landet har inga naturliga energikällor och var därför mycket bero-

forts sid 8.

Frimärksperioder i Litauen

År	Frimärken (Valuta)	Antal ordinarie frimärken
–1916 (del av Tsarryssland)	Ryska frimärken	
1916–1918 (Tysk ockupation)	Tyska märken övertryckta med ”Postgebiet Ob. Ost”	
1918–1922	100 skatiku = 1 auksinas	117
1922–1940	100 cent = 1 litas	336
1940 (Sovjetisk ockupation)	100 cent = 1 litas	8
1941–1944 (Tysk ockupation)	Ryska övertryckta märken (1941), sedan tyska märken övertryckta med ”OSTLAND”	
1944–1990 (del av Sovjetunionen)	Sovjetiska frimärken	
1990–1993	100 kopek = 1 rubel/1 talona	68
1993–	100 centu = 1 litas	400+

Tyska märken övertryckta med "Postgebiet Ob. Ost" användes när tyskarna ockuperade delar av Litauen under första världskriget (1916)

Litwa Srodkowa (Mellanlitauen) var ett område runt Vilnius som var självständigt och gav ut frimärken 1920–22 varefter det blev uppslukat av Polen. Området var polskspråkigt (se text på frimärkena) med en till största delen litauisk befolkning (1921):

Katedralen Stanislaus i Vilnius (2 mark)

Drottning Jadwiga och kung Wladyslaw Jagiello symboliserade den polsk-litauiska samhörigheten (4 mark)

Unionen mellan Polen och Litauen 1569 (10 mark)

Vapen (15, 20 skatiku 1919)

Wayside-cross samt Kaunas slottsruin (3, 50 centai, 1923)

Vid 500-årsjubileet av nationalhjälten furste Vytautas' död utgavs en lång serie märken, där de högsta väröerna tillhör några av de mest värdefulla i Litauen (2 centai, 1930)

Frihetsängel (20 kopek, 1991)

Ettårsminnet av självständighetsförklaringen (20 kopek, 1991)

Ryttare, ett av de första primitiva bruksmärkena (15 kopek, 1991)

Kristendomen 2 000 år (2+2 Lt, 2000)

Järnsmide (20 ct, 2005)

Hundraårsminnet av författaren Antanas Vaičiulaitis' födelse (1 Lt, 2006)

Den berömda stadsporten "Morgongryningen" (1 Lt, 2006)

Redan 2003 utgavs detta block till 1 000-årsminnet av Litauens grundande, som enligt sägnen inträffar år 2009 (2003)

Platsen utanför rådhuset i Vilnius restaureras.

Slottet i Trakai – en verklig pärla.

Ett av många gatustånd i Vilnius.

Litauens parlament, Seimas, där protester mot Sovjetunionen ledde till flera demonstranternas död 1991.

forts från sid 6.

ende av detta kärnkraftverk, som också bidrog till exportintäkter. Det byggdes under den sovjetiska tiden och är av samma typ som det ökända Tjerno-

bylverket i Ukraina. Av säkerhetsskäl var man tvungen att inleda en avveckling av reaktorerna, och med EU-medel planera för ett helt nytt och modernt kärnkraftverk, tillsammans med de övriga baltiska länderna och Polen.

Turismen inte utvecklad

Litauen är ännu inte något stort turistmål trots fina sandstränder vid Östersjön, låga priser och högkvalitativ service. Längs kusten finns en rad populära turistorter. En av dem är Palanga som ursprungligen är ett gammalt fiskeläge, där innevånarna också livnär sig på att samla bärnsten. Staden har en flygplats som till och med

trafikeras av SAS, så helt omöjligt är det inte att komma dit.

En annan intressant hamnstad är Klaipeda, som vi historiskt känner som Memel. Den hörde förr i tiden till Preussen, och var också svenskt några år under trettioåriga kriget. Efter att varit tyskt ställdes området under allierad kontroll vid krigshandlingarna 1914. En rad frimärken gavs då ut, mestadels med påtryck "Memel" på franska eller tyska märken.

Klaipeda kom att tillhöra Litauen från 1923. □

"Morgongryningens port" från 1500-talet är den enda kvarvarande stadsporten i den gamla ringmuren i Vilnius.

8-9000 auksjonsobjekter annenhver månad:
www.skanfil.no